

Oględziny zwłok

- Ewa Gruza, Mieczysław Goc, Jarosław Moszczyński, **Kryminalistyka, czyli rzecz o metodach śledczych**, Warszawa 2008
- **Kryminalistyka**, Jerzy Kasprzak, Bronisław Młodziejowski, Wacław Brzęk, Jarosław Moszczyński Difin 2006,
- **Kryminalistyka. Zarys wykładu** Tadeusz Hanausek Wydawnictwo: Wolters Kluwer Polska sp. z o.o. 2009 ,

- Mariusz Kulicki, Violetta Kwiatkowska-Darul, Leszek Stęпка, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej, Wydawnictwo: Uniwersytet Mikołaja Kopernika 2009,
- **Kryminalistyka**, red. Jan Widacki Wydawnictwo: C.H.Beck 2012,
- Kazimiera Juszka, Analiza wpływu oględzin kryminalistycznych na wykrywalność sprawców zabójstw,
- Vademecum technika kryminalistyki, red. J. Mazepa, Warszawa 2009
- *J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, Warszawa 2015,*
- Ekspertyza sądowa (red. J. Wójcikiewicz), Wolters Kluwer Polska.

Regulacje prawne obejmują problematykę związaną z trybem stwierdzenia śmierci, pochówku, procedury postępowania w przypadku ujawnienia N.N. zwłok oraz ich identyfikacji :

- Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych z 1959 r., Dz. U. z 2011 nr 118 poz. 687;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi, Dz. U. z dnia 28 grudnia 2001 r.
- Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, Dz. U. z 2005 r. nr . 169poz. 1411,

- Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza, Dz.U. 1997 Nr 28 poz. 152, tj. Dz.U. 2017 poz. 125,
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (reguluje postępowanie w razie śmierci osoby chorej w szpitalu), Dz. U. 1991 Nr 91 poz. 408.
- Zarządzenie nr 48 Komendanta Głównego Policji z 28. czerwca 2018 r. r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich.

Zgon człowieka może stwierdzić lekarz na podstawie osobiście wykonanych badań i ustaleń (ustawa o zawodzie lekarza, ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych).

Art.43.1 ustawy o zawodzie lekarza.....:

*Lekarz może stwierdzić zgon na **podstawie osobiście wykonanych badań i ustaleń.***

2.W uzasadnionych przypadkach lekarz, z wyłączeniem lekarza dentysty, może uzależnić wystawienie karty zgonu od przeprowadzenia sekcji zwłok.

*3.Lekarz, z wyłączeniem lekarza dentysty, może wystawić kartę zgonu **na podstawie dokumentacji badania pośmiertnego przeprowadzonego przez innego lekarza lub inną uprawnioną osobę, a także na podstawie dokumentacji stwierdzenia trwałego nieodwracalnego ustania czynności mózgu (śmierci mózgu) lub nieodwracalnego zatrzymania krążenia poprzedzającego pobranie narządów.....***

Kartę zgonu wystawia:

- 1) lekarz podstawowej opieki zdrowotnej – jeżeli jest ostatnim lekarzem, który w ciągu 30 dni przed śmiercią pacjenta udzielał mu świadczeń zdrowotnych;
- 2) lekarz oddziału szpitalnego – jeśli śmierć nastąpiła w szpitalu;
- 3) lekarz zespołu ratownictwa medycznego – jeśli zespół ratownictwa medycznego został wezwany do nieszczęśliwego wypadku lub nagłego zachorowania i w trakcie udzielania pomocy nastąpiła śmierć danej osoby;
- 4) każdy inny lekarz – jeżeli jest ostatnim lekarzem, który w ciągu 30 dni przed śmiercią udzielał pacjentowi świadczeń zdrowotnych.

W sytuacji podejrzenia, że przyczyną zgonu było przestępstwo lub samobójstwo, albo nie można ustalić tożsamości zwłok, kartę zgonu wystawia lekarz, który na zlecenie sądu lub prokuratora dokonał oględzin lub sekcji zwłok.

Zwłoki- ciało zmarłych i dzieci martwo urodzonych.

Szczałki ludzkie- popioły powstałe w wyniku spopielenia zwłok, **pozostałości zwłok** wydobytych przy kopaniu grobu lub w innych okolicznościach ; **części ciała ludzkiego**, odłączone od całości.

(rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi).

Podstawa prawna oględzin zwłok

Kodeks postępowania karnego

Art. 209. § 1. Jeżeli zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci, przeprowadza się oględziny i otwarcie zwłok.

§ 2. Oględzin zwłok dokonuje prokurator, a w postępowaniu sądowym sąd, **z udziałem biegłego lekarza, w miarę możliwości z zakresu medycyny sądowej.** W wypadkach nie cierpiących zwłoki oględzin dokonuje Policja z obowiązkiem niezwłocznego powiadomienia prokuratora.

§ 3. **Oględzin zwłok dokonuje się na miejscu ich znalezienia.** Do czasu przybycia biegłego oraz prokuratora lub sądu przemieszczać lub poruszać zwłoki można tylko w razie konieczności.

§.4 Otwarcia zwłok dokonuje biegły lekarz, w miarę możliwości z zakresu medycyny sądowej, w obecności prokuratora albo sądu...

§.5 Do obecności przy oględzinach i otwarciu zwłok można, w razie potrzeby, oprócz biegłego, lekarza, który ostatnio udzielił pomocy zmarłemu.

Z oględzin i otwarcia zwłok biegły sporządza **opinię** z zachowaniem wymagań art. 200 §2 k.p.k.

Art.143. Spisania protokołu wymagają:

3) dokonanie oględzin

4) dokonanie otwarcia zwłok oraz wyjęcie zwłok z grobu.

Akt wewnętrzny- Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z 2017 r. zawiera zasady przeprowadzania oględzin zwłok przez policjantów.

§ 54.1. Jeżeli zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci policjant dokonuje oględzin zwłok **jedynie na polecenie prokuratora** w sytuacji, gdy zaniechanie natychmiastowego dokonania oględzin groziłoby utratą śladów lub dowodów przestępstwa. Oględziny zwłok dokonywane są z udziałem biegłego lekarza, w miarę możliwości specjalisty medycyny sądowej.

1. Oględziny zwłok na miejscu zdarzenia.
2. Oględziny zwłok przed otwarciem zwłok.

Oględzin dokonuje prokurator z udziałem biegłego najlepiej z zakresu medycyny sądowej.

3. Oględziny wewnętrzne zwłok- sekcja zwłok, której dokonuje biegły lekarz, najlepiej z zakresu medycyny sądowej, z udziałem prokuratora.

Jest to sekcja sądowo-lekarska.

Inne rodzaje sekcji to:

- patomorfologiczna (weryfikacja rozpoznania klinicznego),
- administracyjna (w sytuacji podejrzenia choroby zakaźnej).

Oględziny zwłok na miejscu zdarzenia

I. Badanie medyczne:

- stwierdzenie zgonu,
- wstępne określenie **rodzaju śmierci** (z powodu choroby, śmierć naturalna, śmierć gwałtowna: nieszczęśliwy wypadek, zabójstwo, samobójstwo), **czasu śmierci**, **przyczyny śmierci** (tzw. czynnik sprawczy, np. uraz głowy, czaszki, postrzał klatki piersiowej, uduszenie z powodu utonięcia, porażenie prądem...), **mechanizmu śmierci** (który z podstawowych układów był niewydolny i spowodował śmierć: układ krążenia, oddychania, ośrodkowy układ nerwowy,
- możliwość ustalenia mechanizmu powstania obrażeń.

§ 54 Wytycznych nr 3:

Jeżeli oględzin dokonuje policjant, to dąży do uzyskania od lekarza wstępnych informacji dotyczących w szczególności:

- 1) rozmieszczenia i nasilenia wczesnych i późnych znamion śmierci,
- 2) reakcji tkanek w procesie obumierania,
- 3) zanieczyszczeń powłok ciała, w szczególności kończyn, płynami ustrojowymi, wydzielinami, wydalinami lub substancjami obcego pochodzenia,
- 4) obecności owadów i stadium ich rozwoju,
- 5) obrażeń ciała, z uwzględnieniem podziału na obrażenia powstałe za życia i po śmierci,
- 6) czasu oraz przyczyny zgonu,
- 7) w przypadku ujawnienia ran i obrażeń - przypuszczalnych narzędzi, którymi je zadano.

II. Badania kryminalistyczne

- utrwalenie wyglądu zwłok,
- utrwalenie pozycji zwłok,
- utrwalenie miejsca znalezienia zwłok,
- ustalenie, czy na zwłokach i w miejscu ich znalezienia widoczne są ślady walki,
- ustalenie, czy na miejscu znalezienia zwłok znajduje się przedmiot, który spowodował zgon lub obrażenia na ciele,
- ustalenie, czy na miejscu zdarzenia widoczne są ślady, które mogą świadczyć o odebraniu sobie życia,
- zabezpieczenie materiału dowodowego,
- ustalenie tożsamości zwłok, jeżeli jest to możliwe (np. na podstawie dokumentów).

Kolejność czynności przy oględzinach zwłok

1. Udokumentowanie stanu otoczenia – opis, fotografie, szkice, pomiary w celu utrwalenia umiejscowienia materiału dowodowego.
2. Opis wyglądu i ułożenia zwłok, fotografowanie , pomiary, szkicowanie:
  - ogólna pozycja ciała, położenie głowy i kończyn w stosunku do tułowia, w stosunku do otaczających przedmiotów i śladów (może wskazywać na rodzaj przestępstwa, np. na tle seksualnym; może wyjaśniać, czy śmierć była wynikiem przestępstwa, samobójstwa, albo nieszczęśliwego wypadku, czy ofiara walczyła, została napadnięta z nienacka, czy miejsce znalezienia zwłok jest miejscem czynu, czy była to śmierć naturalna).

3. Oględziny i dokumentowanie odzieży w porządku, w jakim znajdują się one na zwłokach (ślady, uszkodzenia, przedmioty, dokumenty znalezione przy zwłokach).

Dokładne badanie odzieży w przypadku występowania na ciele:

- ran postrzałowych (umiejscowienie otworów wlotowych i wylotowych na odzieży, ślady prochu, gazów prochowych- ich rozmieszczenie zależy od odległości oddania strzału), porównanie przestrzeliny w odzieży ofiary oraz umiejscowienia otworu wlotowego.

Badanie śladów pozostałości po wystrzale z broni palnej (wszystkich z miejsca oględzin i zwłok) pozwala na ustalenie : użycia broni palnej, miejsca wlotu, odległości oddania strzału, rodzaju zdarzenia, rodzaju użytej amunicji).

- Ran kłutych (umiejscowienie, wymiar i charakter uszkodzenia tkaniny),
- Wypadki komunikacyjne (ślady odbicia bieżnika opon, lub maski, śladów wleczenia, odłamków części pojazdu, szkła, lakieru).

Np. kierunek poruszania się osoby, wielkość pojazdu, jego rodzaj.

Oględziny odzieży wskazywać mogą środowisko, w którym przebywała ofiara, umożliwiając czasami stwierdzenie zawodu (pył zawodowy).

Rodzaj i usytuowanie odzieży, jej stan może wskazywać na charakter zdarzenia, czas, okoliczności zdarzenia.

Zwłoki rozbiera się na miejscu zdarzenia (Wytyczne nr 3):

- gdy lekarz uzna to za niezbędne (np. dla ustalenia czasu, przyczyny śmierci, stwierdzenia obrażeń powstałych za życia i po śmierci),
- gdy istnieje niebezpieczeństwo zniekształcenia lub zniszczenia śladów na odzieży podczas transportu .

Każda część ubrania musi być umieszczona w odrębnym papierowym opakowaniu, mokrą odzież należy wysuszyć w odpowiednim pomieszczeniu.

Po rozebraniu zwłok należy ponownie utrwalić ich wygląd (fotografowanie, szkice, pomiary) z uwzględnieniem uszkodzeń ciała lub innych śladów, a także obejrzeć całą powierzchnię ciała łącznie z otworami naturalnymi.

W pozostałych przypadkach zwłoki rozbiera się w zakładzie medycyny sądowej lub prosektorium.

4. Oględziny zewnętrzne ciała

- ogólne właściwości ciała (płeć, wiek, wzrost, budowa ciała, stan odżywienia).
- rozmieszczenie i nasilenie znamion śmierci (wczesne , późne),
- zanieczyszczenie powłok skórnych (pochodzenia obcego: proch, smar, ziemia, ciała obce; pochodzenia biologicznego: krew, , ślina...),
- właściwości ciała dotyczące głowy, szyi, klatki piersiowej, brzucha, kończyn, odbytu, sromu,

- zmian chorobowych powłok skórnych (obrzęki, stany zapalne, nowotworowe),
- zmiany pourazowe i pooperacyjne powłok skórnych (blizny, tatuaże),
- obrażenia w numerowanej kolejności (zaznaczane na schematach).

Badanie rozpoczyna się od głowy denata w kierunku tułowia i nóg uwzględniając cechy charakterystyczne, uszkodzenia zwłok, ślady walki widoczne na ciele, układ palców, paznokcie, zacieki, ślady krwi, obecność włosów.

Przy opisie obrażeń podaje się:

- umiejscowienie,
- wygląd,
- rozmiary,
- zacieki krwi biegnące od ran, z otworów nosowych, ust (można wnioskować o pozycji ciała w momencie krwawienia).

Charakter obrażenia może ocenić lekarz.

Przykładowe rodzaje obrażeń:

1. Obrażenia powstałe od narzędzi tępych (np. obuch siekiery, kamień):
  - otarcia naskórka (na skutek tarcia, uderzenia lub zgniecenia, z odwzorowaniem powierzchni działającego narzędzia),
  - podbiegnięcia krwawe (sińce)- obszar krwotoku w obrębie tkanek miękkich na skutek pęknięcia naczyń krwionośnych,
  - rany tłuczone – przerwanie ciągłości tkanek spowodowane działaniem narzędzi tępych i tępokrawędzistych, upadkiem, uderzeniem pojazdu, zasinienie, może to być rana miażdżona,
  - złamania kości.

Wymienione obrażenia mogą współwystępować.

Obrażenia tępe mogą mieć charakter obronny-
otarcia naskórka i siniaki na rękach: nadgarstku,
przedramieniu, ramieniu, mogą zawierać fragmenty
narzędzi.

2. Rany zadane narzędziami kończystymi i ostrymi:

- Rany kłute (np. ostrze noża, szydełko, śrubokręt)- długość kanału rany w skórze jest większa niż długość rany w skórze, brzegi są gładkie, bez otarć i sińców.
- Rany cięte powstają od narzędzi ostrych (np. nóż, kawałek szkła), jej długość jest większa niż jej głębokość, mają gładkie, proste brzegi, bez otarć naskórka i siniaków. Rany cięte mogą występować jako urazy obronne, np. na rękach.
- Rany rąbane powstają od ciosu narzędziem ciężkim z ostrą krawędzią (np. siekiera, maczeta, tasak), wyglądają jak rany cięte, ale z rozkawałkowaniem głębiej leżących kości lub głębokim ich złobieniem.

- rany szarpane (np. hak lub drut kolczasty, który rozrywa tkanki),

3. Rany kęsane zadane zębami zwierząt , są połączeniem rany szarpanej i tłuczonej, a uszkodzenie tkanek większe niż samo przedziurawienie skóry .

4. Rany postrzałowe powstałe od działania pocisków lub ich części, tworzą je wlot, kanał rany oraz wylot, rzadziej postrzał ślepy, gdy brak wylotu.

Interpretacja obrażeń pozwala na ustalenie różnych okoliczności zdarzenia:

- przyczyny śmierci,
- rodzaju narzędzia,
- mechanizmu powstania rany,
- kiedy powstało obrażenie: za życia, po śmierci,
- czy zadane było przez osobę trzecią, czy samodzielnie.

Gdy przeprowadzenie oględzin zwłok na miejscu ich znalezienia jest niemożliwe lub znacznie utrudnione, przewozi się je do zakładu medycyny sądowej lub prosektorium. Przed zabraniem opisuje się ułożenie zwłok i sporządza się dokumentację techniczną. (Wytyczne nr 3)

Jeżeli nie ustalono tożsamości zwłok:

- sporządza się szczegółowy rysopis,
- fotografię twarzy, znaków szczególnych, przedmiotów,
- daktyloskopuje się je (Wytyczne nr 3).

Gdy stan zwłok nie pozwala na fotografowanie, daktyloskopowanie, w trakcie otwarcia zwłok zabezpiecza się czaszkę i materiał biologiczny.

ZNAMIONA ŚMIERCI

Znamiona śmierci są podstawą wnioskowania:

- o czasie śmierci,
- o pozycji zwłok w czasie śmierci,
- o przemieszczaniu zwłok po śmierci,
- o czasie przebywania zwłok w miejscu ich znalezienia,
- o przyczynie śmierci (np. przy otruciach).

Wczesne znamiona śmierci

1. Plamy opadowe pojawiają się **od pół godziny do godziny** po ustaniu pracy serca. Pojawiają się w najniżej położonych okolicach ciała. Najpierw są blade, **po 2-4 godzinach stają się silniej wysycone.** Po 8 godzinach nie ustępują pod uciskiem. Całkowita przemieszczalność plam występuje do 5 godzin po śmierci, częściowa do 12 godzin po śmierci (poprzednie bledną), 12-15 godzin po śmierci następuje utrwalenie się plam opadowych.

Przy zatruciu tlenkiem węgla, cyjanowodorem,
przy zwłokach oziębionych plamy opadowe są
jasnoczerwone.

Przy zatruciu truciznami utleniającymi mają **kolor
brunatny.**

Sino- granatowe występują przy uduszeniu.

Słabo widoczne są w przypadku osób
wyniszczonych.

Przy krwotoku wewnętrznym lub zewnętrznym
brak plam opadowych.

2. Stężenie pośmiertne, które występuje po około 40 minutach od ustania krążenia:

- 20-30 min- rozpoczyna się stężenie lewej komory serca,
- 20-40 min- stężenie serca postępuje, mięśnie szkieletowe wiotczeją,
- początek wyraźnego stężenia -**2-3 godziny po śmierci (mięśnie zuchwy),**
- **w pełni rozwinięte, obejmujące całe ciało 6-9** godzin po śmierci, nie w najwyższym stopniu,
- ponowne pojawienie się po przełamaniu- do 7 godzin po śmierci,
- 15-24 godzin po śmierci- stężenie w pełni rozwinięte we wszystkich mięśniach,**
- początek ustępowania- 36-48 godzin po śmierci,
- całkowite ustąpienie 3-4 dni po śmierci.

1. Gdy ciało jest ciepłe i wiotkie, to od śmierci minęło około 2-3 godzin.
2. Gdy ciało jest ciepłe i sztywne, to od śmierci minęło 3-8 godzin.
3. Gdy ciało jest zimne i sztywne, to od śmierci minęło 8-36 godzin.
4. Gdy ciało jest zimne i wiotkie, to od śmierci minęło więcej niż 36 godzin.

3. Oziębienie zwłok:

- w warunkach normalnych temperatura spada o jeden stopień na godzinę. Po 18-20 godzinach spada do temperatury otoczenia,
- w niższej temperaturze otoczenia, utrata ciepła przebiega szybciej, po upływie 10-15 godzin spada do 0,5 stopnia na godzinę.

Na procesy oziębienia wpływa: grubość podskórnej tkanki tłuszczowej, ubranie, ruch powietrza, wilgotność powietrza.

4. Wysychanie rogówki oka otwartego występuje po godzinie po śmierci, a oka zamkniętego po 24 godzinach po śmierci.

Wysychaniu ulegają także : czerwień wargowa, opuszki palców.

Powierzchowne otarcia skóry wysychając przybierają barwę brunatną i są lepiej widoczne.

Późne znamiona śmierci:

I. O charakterze rozkładowym (powodują utrudnienie identyfikacji: nie sprzyjają zachowaniu ciała i mają destrukcyjny wpływ na jego integralność): autoliza i gnicie.

1. Autoliza (następuje tuż po śmierci)- samotrąwienie się tkanek przez własne enzymy znajdujące się w komórkach. Wynikiem autolizy jest ustępowanie stężenia pośmiertnego.

Najwcześniej obejmuje trzustkę, wątrobę, błony śluzowe przewodu pokarmowego, tkankę mózgową. Narządy stają się oślizgłe.

2. Autoliza otwiera drogę procesom **gnicia**, które prowadzą do ostatecznej destrukcji wszystkich części miękkich ciała.

Bakterie gnilne z przewodu pokarmowego przedostają się poza przewód pokarmowy, głównie do krwi. Mogą przedostawać się do zwłok także z zewnątrz.

Wytwarzają się gazy gnilne (siarkowodór i metan), które rozdmują zwłoki i zabarwiają na kolor czarno-zielony.

Warunki: dość wysoka temperatura, znaczna wilgotność, dostęp tlenu.

Dwa dni po śmierci pojawia się zielonkawe zabarwienie powłok brzusznych (połączenie hemoglobiny z siarkowodorem).

Zmiany gnilne zachodzą również we krwi-smugi dyfuzyjne (marmurowy wygląd skóry).

Jamy ciała wypełniają się gazami gnilnymi (twarz, jama brzuszna, genitalia).

Na szybkość procesów gnicia wpływają również:

- bakterie z zewnątrz,
- owady i drobne gryzonie,
- wysoka temperatura,
- znaczna wilgotność,
- naruszenie powłok ciała, znajdowanie się w organizmie dużej ilości płynnej krwi (przy śmierci nagłej).

Procesy gnicia prowadzą do zeszkieletowania-rozkładu tkanek miękkich włóknistych chrzęstnych, do odstąpienia całego kośćca.

Gnicie hamuje np. działanie antybiotyków,,
arszeniku, pochowanie w metalowej trumnie,
ubranie zwłok w grubą, nieprzepuszczającą
powietrza odzież.

Czas śmierci można ustalać na podstawie materiału entomologicznego

1. Obecność larw much – najwcześniej 10 godzin p.m.,
2. Obecność poczwerek, najwcześniej 6 dni p.m., zazwyczaj 10-20 dni p.m.,
3. Obecność pustych otoczek poczwerek, najwcześniej 7-8 dni, zazwyczaj kilka tygodni p.m.

II. Zmiany utrwalające (konserwują ciało i mimo jego przemian tkanki miękkie zachowują się).

1. Strupieszenie- mumifikacja- wyschnięcie zwłok (szybkie - w wysokiej temperaturze lub powolne w niskiej temperaturze); trwa - tygodnie lub lata.

Warunki: suche przewiewne miejsce, niska lub wysoka temperatura, w przypadku zwłok pochowanych- grunt przepuszczalny o niskim poziomie wód gruntowych.

Cechy:

- zachowane powłoki skórne,
- zachowanie narządów wewnętrznych,
- skóra twarda, sucha, pomarszczona , brunatno-szara, silnie napięta na szkielecie,
- ciało jest lekkie, sztywne, łamliwe

Zachowane elementy rysopisu:

- owłosienie głowy,
- małżowiny uszne,
- rysy twarzy,
- szpary ust, uzębienie.

Możliwe jest wnioskowanie o obrażeniach.

2. Przeobrażenia woskowo- tłuszczowe- wynik przemian chemicznych tkanki tłuszczowej.

Warunki- brak dostępu powietrza atmosferycznego do zwłok oraz ciągłe oddziaływanie wody, sprzyjająca niska temperatura wilgotnego powietrza (np. zbiornik wodny).

Zmiany pojawiają się około 3 miesiące po śmierci, zakończone po około roku.

Polegają na procesie rozkładu tłuszczu na kwasy tłuszczowe i glicerynę. Jeden z kwasów- olej tłuszczowy przenika do otoczenia, pozostałe kwasy w połączeniu z innymi substancjami tworzą mydła pokrywające powierzchnię skóry i organy wewnętrzne.

Pokrycie tłuszczowo-woskiem tkanek miękkich , narządów uniemożliwia rozkład gnilny i utrwala je.

Cechy:

- zwłoki są ciężkie,
- powłoki mają barwę brunatno-żółtawą,
- są plastyczne,
- efekt tzw. gęsiej skórki,

Szczegóły anatomiczne rysopisu mogą być zachowane.

Możliwe jest wnioskowanie o obrażeniach.

Trwałość zwłok- kilkadziesiąt lat.

Przemianie ulegają zwłoki topielców lub osób, które zmarły z innych przyczyn niż utonięcie, ale znalazły się w wodzie; zwłoki pochowane w grobach o wysokim stanie wód gruntowych.

3. Przemiana torfowiskowa w warunkach wilgotnych- odczyn kwaśny środowiska; kwaśna woda przenika tkanki miękkiej i doprowadza do koagulacji białek, uodparniając je na rozkład gnilny.

Cechy:

- czarnobrunatne zabarwienie powłok skórnych,
- skóra twarda, zbita, „wygarbowana”,
- narządy wewnętrzne kurczą się, twardnieją, z czasem zanikają
- zachowanie owłosienia, małżowin usznych , gałek ocznych,
- odwapnione kości stają się miękkie, elastyczne (kwaśne środowisko).
- trwałość zwłok- kilkaset lat.

Możliwe jest wnioskowanie o obrażeniach.

Inne znamiona śmierci:

- zmiany biochemiczne w płynach ustrojowych-
określenie ilości potasu w cieple szklistym oka;
stężenie potasu rośnie po śmierci; należy
jednak uwzględnić wszystkie czynniki
przyspieszające rozkład ,
- cytometria jako narzędzie pomocnicze,
porównuje się stopień rozpadu DNA w
tkankach pobranych od zmarłego z tkankami
osób, których czas zgonu jest znany;
- opróżnianie żołądka , czas trawienia posiłków.

Podsumowanie

Określenie czasu zgonu na podstawie przeobrażeń pośmiertnych jest bardzo trudne i nie prowadzi do precyzyjnych ustaleń. Przykładowe wnioskowanie:

1. W przypadku braku plam opadowych, gdy ciało jest ciepłe i nie zdradza oznak stężenia pośmiertnego przypuszczać można, że od chwili śmierci upłynęło około 2-3 godziny .
2. Gdy występują wyraźne plamy opadowe, stężenie pośmiertne jest kompletne, ciało jest zimne- od chwili śmierci upłynęło co najmniej kilkanaście godzin.
3. Gdy plamy opadowe są bardzo wyraźne, ciało jest zimne, a stężenia pośmiertnego nie ma w mięśniach kończyn górnych, ale jest w kończynach dolnych, można przyjąć, że do śmierci doszło 30- 40 godzin wcześniej.

4. Ustalenia wynikające z analizy znamion śmierci można porównać z innymi śladami z miejsca znalezienia zwłok:

- nieodebrana korespondencja,
- zapalone lub zgaszone światła,
- włączony telewizor,
- rodzaj ubrania na zwłokach,
- stan żywności w pomieszczeniu,
- paragony ze sklepów,
- dzień, kiedy sąsiedzi widzieli ostatni raz zmarłego itp.

Czasami możliwe jest ustalenie **przyczyny zgonu** (przy posuniętych zmianach gnilnych mało prawdopodobne).

Czasami możliwe jest wnioskowanie o zmianie **pozycji zwłok po śmierci**.

PROTOKÓŁ ZEWNĘTRZNYCH OGŁĘDZIN ZWŁOK, ODZIEŻY I PODRĘCZNYCH PRZEDMIOTÓW

(nazwa i numer rejestru albo znak sprawy)

(nazwa jednostki Policji prowadzącej sprawę)

podstawa prawna art. 209 § 1, 2 i 3 k.p.k.

ogłędziny rozpoczęto

godzina

minuta

dzień

miesiąc

rok

(określić miejsce czynności – adres lub inne określenie miejsca czynności albo nazwa jednostki Policji oraz tożsamość zwłok w razie jej ustalenia)

Imię i nazwisko prowadzącego czynność

(stopień – dotyczy policjanta)

Z

(nazwa jednostki Policji lub prokuratury)

Protokolant

(imię, nazwisko, stopień – dotyczy policjanta)

Osoby uczestniczące w czynności:

(charakter udziału, stopień – dotyczy policjanta – imię i nazwisko osoby uczestniczącej w czynności – jeżeli w czynności biorą udział specjaliści, należy wskazać ich imiona i nazwiska, specjalność, miejsce zamieszkania, miejsce pracy oraz podać rodzaj i zakres czynności wykonywanych przez każdego z nich)

Biegły

(stopień – dotyczy policjanta – imię i nazwisko, rodzaj specjalności, adres lub miejsce pracy)

Oświadczenie biegłego:

Zostałem(-am) uprzedzony(-a) o odpowiedzialności karnej za wydanie fałszywej opinii (art. 197 § 3 w zw. z art. 190 k.p.k. oraz art. 233 § 4 k.k.).

Powołuję się na przyrzeczenie złożone przy ustanowieniu mnie w tym charakterze.

(podpis biegłego)

Przebieg czynności będzie utrwalany za pomocą urządzenia rejestrującego		obraz	dźwięk	TAK	NIE
o czym uprzedzono uczestników <i>(rodzaj i cechy identyfikacyjne urządzenia, nośnika oraz techniczne warunki rejestracji)</i>					
obsługiwanego przez <i>(imię, nazwisko i adres oraz stanowisko służbowe – w przypadku policjanta adres jednostki Policji)</i>					
Tożsamość zwłok	☐	nie ustalono	☐	ustalono na podstawie:	
Miejsce znalezienia zwłok <i>(dokładnie określić miejsce znalezienia zwłok)</i>					

I. Ułożenie zwłok

(podać pozycję ciała, układ głowy i kończyn w stosunku do tułowia i przedmiotów otaczających)

II. Oględziny przeprowadzono	w miejscu znalezienia zwłok	w innym miejscu <i>(wskazać miejsce i powód ich przewiezienia lub przemieszczenia)</i>	
III. Zwłoki ubrane są: <i>(podać szczegółowy opis wszystkich części garderoby z uwzględnieniem stanu zużycia, kroju, rodzaju tkaniny, monogramów i metek firmowych, a także stanu zapięcia guzików, zamków błyskawicznych, zatrzasków oraz zabrudzeń, uszkodzeń, rozdarć z wymiarami i umiejscowieniem; podać sposób zabezpieczenia odzieży)</i>			

IV. Wykaz przedmiotów znalezionych przy zwłokach:

(wymienić wszystkie przedmioty znalezione przy zwłokach z wyjątkiem odzieży w części III, a więc dokumenty, biżuterię, rzeczy osobistego użytku, zawartość bagażu, itp. ze wskazaniem cech rozpoznawczych, np. nazwy, numeru, koloru, kształtu, stanu zużycia oraz miejsca ich znalezienia, np. lewa kieszka marynarki, itp.; podać sposób zabezpieczenia przedmiotów)

V. Po rozebraniu zwłok stwierdzono¹:

A. Rysopis zwłok oraz stan poszczególnych części ciała

1. płeć		1a. kolor skóry - rasa	
2. wiek (z wyglądu)		3. wzrost	cm
	lat		
4. budowa ciała	☐ wysmukła	☐ przysadzista	☐ otyła ☐ inna (wskazać jaka) .....
5. stan odżywienia			
6. opis głowy			
a) czaszka	☐ wysoka	☐ niska	☐ o potylicy płaskiej ☐ o potylicy wypukłej ☐ o potylicy w kształcie guza
b) włosy	☐ jasnobłond	☐ ciemnobłond	☐ jasnokasztanowe ☐ ciemnokasztanowe ☐ czarne
	☐ jasnorude	☐ ciemnorude	☐ szpakowate ☐ siwe
	☐ rzadkie	☐ gęste	☐ proste ☐ faliste ☐ kędzierzawe
	☐ łysina czołowa	☐ łysina tonsurowa	☐ łysina półpełna ☐ łysina pełna

c) twarz	☐ lejkowata	☐ rombowa	☐ piramidowa	☐ dwuwklęsła	☐ czworokątna	
	☐ owalna	☐ prostokątna	☐ podłużna	☐ okrągła		
d) czoło	☐ wysokie	☐ średnie	☐ niskie	☐ wąskie	☐ szerokie	
	☐ cofnięte	☐ pochyle	☐ pionowe	☐ wystające		
	☐ łuk brwiowy mały	☐ łuk brwiowy średni	☐ łuk brwiowy szeroki			
e) brwi	☐ małe	☐ duże	☐ rozdzielone	☐ zrosnięte		
	☐ skośne w dół	☐ skośne w górę	☐ łukowate	☐ faliste	☐ krzaczaste	
f) oczy	☐ niebieskie	☐ brązowe	☐ jasnoszare	☐ ciemnoszare		
	☐ skośne w górę	☐ skośne w dół	☐ osadzone głęboko	☐ osadzone płytko		
g) nos	☐ mały	☐ duży	☐ wąski	☐ szeroki	☐ spłaszczony	
	☐ wklęsły	☐ prostoliniowy	☐ wypukły	☐ garbaty		
h) uszy	☐ małe	☐ duże	☐ odstające	☐ przylegające	☐ trójkątne	☐ owalne
	☐ prostokątne	☐ okrągłe	☐ przekłute			

¹ Jeżeli przeprowadzenie niektórych czynności określonych w części IV byłoby niewskazane ze względu na miejsce lub okoliczności znalezienia zwłok, należy wykonać te czynności po przewiezieniu zwłok do pomieszczenia zamkniętego.

i) zęby

(podać wygląd, rozstawienie, zgryz, brak protezy, plomb, korony, uszkodzenia, rąbek okołozębowy, a ponadto spostrzeżenia nanieść na schemat)

8	7	6	5	4	3	2	1		1	2	3	4	5	6	7	8
8	7	6	5	4	3	2	1		1	2	3	4	5	6	7	8

j) broda

cofnięta   wystająca   płaska   wypukła

bruzdy poziome   bruzdy wypukłe   bruzdy faliste

h) zarost twarzy

(obecność brody i wąsów, kolor włosów oraz przyruszczalna data golenia)

i) otwory naturalne głowy**7. szyja**

(symetria, ruchomość, długość)

8. klatka piersiowa

(wysklepienie, budowa, symetria, gruczoły piersiowe)

9. brzuch <i>(wysklepienie, blizny, rozstępy skóry, stan pępka, przebarwienia)</i>	
10. okolice krocza <i>(typ owłosienia, kolor i układ włosów, węzły chłonne pachwin, stan błony dziewiczej, wielkość i kształt genitaliów)</i>	
11. kończyny <i>(symetria, kształt, stan palców, paznokci, zawartość pod paznokciami, włosy na kończynach – rozmieszczenie, kolor, długość kończyn, długość stóp oraz ruchomość kończyn w stawach)</i>	
12. inne okolice ciała	
13. stan otworów naturalnych <i>(podać zabrudzenia, ciała obce)</i>	
14. znaki szczególne ujawnione na zwłokach <i>(blizny, tatuaże, przebarwienia, znamiona zawodowe, zniekształcenia, wady wrodzone, itp.)</i>	

B. Cechy śmierci (godzina stwierdzenia zgonu

)

Cechy śmierci

1. temperatura zwłok <i>(podać temperaturę oraz sposób pomiaru partii odsłoniętych i przykrytych)</i>	
2. stężenie pośmiertne <i>(podać stopień stężenia i rozmieszczenia)</i>	
3. plamy opadowe <i>(podać rozmieszczenie, kolor, umiejscowienie, intensywność, ustępowanie pod naciskiem i zachowanie się przy zmianie pozycji zwłok)</i>	
4. wysychanie <i>(podać umiejscowienie i rozmieszczenie)</i>	
5. zmiany gnilne <i>(podać stopień, rodzaj, rozmieszczenie)</i>	
6. ewentualne przeobrażenia pośmiertne <i>(podać stopień, umiejscowienie)</i>	

C. Obrażenia ujawnione na zwłokach *(zabrudzenia, rany, podbiegnięcia, wybroczyny, sińce oraz ich umiejscowienie, kształt, wymiary, usytuowanie, przedmioty tkwiące w ranach, itp. – dotyczy zarówno skóry jak i błon śluzowych dostępnych przy badaniu)*

C. obrażenia ujawnione na zwłokach (*zabrudzenia, rany, podbiegnięcia, wybroczyny, sińce oraz ich umiejscowienie, kształt, wymiary, usytuowanie, przedmioty tkwiące w ranach, itp. – dotyczy zarówno skóry jak i błon śluzowych dostępnych przy badaniu*)

VI. Opinia biegłego

1. przypuszczalny czas zgonu	
2. przypuszczalna przyczyna zgonu	
3. przypuszczalnie użyte narzędzie przestępstwa, itp.	

4. inne uwagi

W czasie oględzin zwłoki daktyloskopowano nie tak (kart _____ szt.),
a ponadto zabezpieczono do badań:

(włosy, wyciwy z pochwy, kał, wyskrobany spod paznokci, garderoba, guziki, odciski stóp, obuwia, itp.)

Następnie zwłoki, odzież oraz inne przedmioty znalezione przy zwłokach na polecenie	
przekazano <i>(miejsce i cel przekazania)</i>	
Omówienie skreśleń oraz poprawek i uzupełnień poczynionych w protokole	
Zgłoszone przez osoby uczestniczące w czynności zarzuty, co do treści protokołu oraz oświadczenia policjanta prowadzącego czynność	
Do protokołu załączono <i>(liczba i rodzaj załączników)</i>	

ogłędziny zakończono

godzina   minuta

dzień   miesiąc   rok

_____
(podpis prowadzącego ogłędziny)

Protokół osobiście

odczytałem

odczytano mi

_____
(podpis specjalisty)

_____
(podpis biegłego)

Podpisy osób biorących udział w ogłędzinach:

1. _____ 2.

3.

Podpisy osób obsługujących urządzenia rejestrujące:

1. _____ 2.

3.

_____
 postawić znak X w odpowiedniej kratce

Otwarcie zwłok

Otwarcie zwłok- art.209 k.p.k.

§ 4. Otwarcia zwłok dokonuje **biegły w obecności prokuratora albo sądu**. W postępowaniu przed sądem przepisy art. 396 § 1 i 4 stosuje się odpowiednio.

§ 5. Do obecności przy oględzinach i otwarciu zwłok można, w razie potrzeby, oprócz biegłego, wezwać lekarza, który ostatnio udzielił pomocy zmarłemu. **Z oględzin i otwarcia zwłok biegły sporządza opinię z zachowaniem wymagań art. 200 § 2.**

Protokół- utrwalenie czynności (art.143k. p. k.)

Przebieg czynności

1. Zapoznanie się z wynikami postępowania (okoliczności śmierci, miejsce znalezienia zwłok...)- protokół oględzin miejsca zdarzenia i zwłok, dokumentacja techniczna.
2. Wykonanie dokumentacji, wykonanie fotografii.
3. Zabezpieczenie śladów, np. włosów, paznokci GSR itp.
4. Oględziny odzieży denata (np. resztki trucizn, włosy, zabrudzenia, ślady biologiczne, uszkodzenia, przedmioty i dokumenty).

3. Oględziny zewnętrzne obnażonych zwłok

- opis obnażonych zwłok , sfotografowanie całej sylwetki, pobranie ciał obcych,
- obmycie zwłok;
- stwierdzenie , rozmieszczenie, nasilenie wczesnych i późnych znamion śmierci, reakcji tkanek w procesie ich obumierania, obrażeń ciała z uwzględnieniem powstałych za życia i po śmierci (opis, umieszczenie na schematach, fotografowanie), określenie charakteru obrażeń.
- w przypadku N . N . zwłok należy szczegółowo opisać cechy wyglądu, znaki szczególne (blizny, tatuaże, zniekształcenia, uzębienie...),

4. Otwarcie zwłok i oględziny wewnętrzne

- otwarcie jam ciała: czaszki, szyi, klatki piersiowej, brzucha,
- wyjęcie i zbadanie narządów,
- w razie potrzeby otwarcie dodatkowych jam ciała, zbadanie naczyń krwionośnych, i chłonnych, nerwów obwodowych, kości, narządów zmysłu,
- gdy stan zwłok nie pozwolił na sfotografowanie ich, zdaktyloskopowanie , w trakcie otwarcia zwłok zabezpiecza się czaszkę i materiał biologiczny,
- rozpoznanie i wstępna opinia biegłego lekarza.

5. Ewentualne zabezpieczenie materiału do badań dodatkowych, np.:

- zabezpieczanie materiału do badań histopatologicznych (wycinki różnych narządów),
- zabezpieczanie materiału do badań na zawartość alkoholu (krew z żyły udowej oraz ze zwłok),
- zabezpieczanie materiału do badań toksykologicznych: krew, mocz, żółć, treść żołądkowa wraz z fragmentem ściany żołądka, fragment wątroby, nerki, mózgu, płuca (trucizny wziewne), fragment skóry z tkanką podskórną (trucizny podawane w iniekcjach), włosy oraz paznokcie i kości (arsen i metale ciężkie),

- zabezpieczanie i przygotowanie kości do dalszych badań w celu oceny zmian urazowych, chorobowych, płci czy wieku (maceracja kości),
- zabezpieczanie materiału do badań DNA (krew, ewentualnie fragmenty tkanek miękkich, np. jądro, mięsień szkieletowy) lub kości.

Cele sądowo- lekarskich badań zwłok:

- określenie czasu śmierci,
- określenie przyczyny śmierci, powstać,
- rodzaju obrażeń ,
- charakteru obrażeń i okoliczności w jakich mogły powstać,
- określenie współistniejących procesów chorobowych,
- ustalenie ewentualnego związku przyczynowo-skutkowego między urazami a śmiercią,
- dokonanie ustaleń wskazanych przez zlecającego badanie,
- zabezpieczenie materiału do badań dodatkowych (histopatologicznych, bakteriologicznych , serologicznych, chemiczno-toksykologicznych, identyfikacyjnych).

5. Wyniki badań znajdują się w opinii biegłego:

- Rodzaj i nasilenie zmian chorobowych lub urazowych daje podstawę do określenia przyczyny śmierci; dodatkowo przeprowadza się badania grupy krwi i na obecność alkoholu.
- Na podstawie sekcji zwłok nie można stwierdzić jednoznacznej przyczyny śmierci; stwierdzone zmiany mogą ale nie muszą tłumaczyć przyczyny zgonu; przeprowadza się badania laboratoryjne; jeśli nie wykażą innej przyczyny śmierci, przyjmuje się tę wskazaną w samej sekcji;
- Tzw. sekcja biała; wszystkie badania dają ujemny wynik; przyczyna śmierci pozostaje niewyjaśniona.

6. Ekshumacja zwłok art.210 k.p.k. (zmiany chorobowe można stwierdzić do kilku tygodni, wyjątkowo miesięcy; najszybciej znikają uszkodzenia tkanek miękkich; obrażenia kości, trucizny można wykryć po dłuższym czasie).

Stefan Raszeja, Roman Hauser , Zbigniew Jankowski, Tomasz Gos, Marek Wiergowski, Ryszard Pawłowski, Krystian Pstrong, Karol Karnecki, Michał Kaliszan, Maciej Krzyżanowski

Pytania stawiane medykom sądowym

Prokuratura i Prawo nr 5/2012 r.

Przykładowe pytania do biegłego medycyny sądowej:

- kiedy nastąpił zgon zmarłej osoby?
- jakie zmiany, odbiegające od szeroko przyjętej normy, wykazano podczas badania sekcyjnego zwłok?
- które z tychże zmian mają pochodzenie chorobowe czy związane z zaawansowanym wiekiem, a które mogą mieć związek z domniemywaną śmiercią gwałtowną?
- czy stwierdzone sekcyjnie obrażenia ciała zaistniały w okresie przyżyciowym, czy pośmiertnym?
- jaki był mechanizm powstania zmian/obrażeń ciała prowadzących do śmierci gwałtownej?

- jaki był czas, w którym powstały wykazane sekcyjnie obrażeń ciała?,
- jaka była kolejność powstawania wykazanych obrażeń ciała?,
- czy zmarła osoba znajdowała się w chwili śmierci pod wpływem alkoholu lub środków psychoaktywnych?,
- jakie były uszkodzenia odzieży zmarłej osoby?
- czy ocena uszkodzeń odzieży denata może być przydatna dla określenia okoliczności zgonu i mechanizmu powstania obrażeń ciała?,
- jaka była przyczyna zgonu zmarłej osoby?

Znaczenie prawne identyfikacji zwłok

Metody identyfikacji zwłok

Ustalenie tożsamości zwłok ułatwia prowadzenie śledztwa, ma znaczenie dla wskazania sprawcy zdarzenia.

Zidentyfikowanie zwłok (ofiary zabójstwa, nieszczęśliwego wypadku, samobójstwa, wypadku drogowego, zdarzenia o charakterze masowym) ma niezwykle znaczenie dla uregulowania spraw z zakresu prawa cywilnego, ubezpieczeniowego.

Konsekwencje o charakterze prawnym
wynikające z niemożności ustalenia
tożsamości zwłok:

1. Z zakresu prawa cywilnego, np.:
  - brak możliwości uregulowania spraw spadkowych i rodzinnych,
  - dotychczasowe umowy i inne zobowiązania pozostają wiążące.

2. Z zakresu prawa ubezpieczeniowego, np. brak możliwości uzyskania odszkodowania i innej pomocy z towarzystwa ubezpieczeniowego.
3. Z zakresu prawa karnego i procedury karnej:
  - problem z ustaleniem sprawcy czynu,
  - w sytuacji osoby poszukiwanej przez policję, poszukiwania nadal będą trwały bez możliwości zamknięcia sprawy z uwagi na jej śmierć.
  - dalsze prowadzenie postępowań mimo śmierci sprawcy.

Wybór metody identyfikacji zwłok zależy od stanu zwłok i okoliczności ich znalezienia. Należy wybrać tę, która jest najbardziej wiarygodna.

W ramach V Konferencji Komisji Interpolu do Spraw Identyfikacji Ofiar Katastrof Masowych i Klęsk Żywiolowych (Lyon 1993 r.) opracowano kolejność metod identyfikacyjnych, od najbardziej wiarygodnych:

1. porównanie profilu genetycznego DNA
2. porównanie odcisków palców
3. badanie uzębienia i innych danych odontologicznych,
4. badania radiologiczne

5. Porównanie danych medycznych
6. Porównanie znaków szczególnych- blizny i tatuaże
7. Porównanie danych rysopisowych
8. Identyfikacja rzeczy osobistych, w tym odzieży, biżuterii...
9. Identyfikacja na podstawie dokumentów ujawnionych przy zwłokach lub szczątkach
10. Rozpoznanie świadków, członków rodziny, znajomych.

Badania DNA – porównanie profilu kodu genetycznego zwłok z profilami DNA osób, które mogą być krewnymi zmarłego. Najbardziej pewny jest wynik wykluczający tożsamość zwłok. W przypadku zbieżności porównywanych profili DNA, stosowane są obliczenia statystyczne, które pozwalają na oszacowanie, jak często dany profil może pojawić się u przypadkowej, niespokrwienionej osoby w populacji, ale także na oszacowaniu wartości dowodu z DNA- oblicza się wartość ilorazu wiarygodności LR- stosunek prawdopodobieństw dla dwóch hipotez:

1. Materiał dowodowy pochodzi od tej samej osoby , od której pobrano materiał porównawczy;
2. Materiał dowodowy pochodzi od innej osoby.

Im większa wartość ilorazu, tym mocniejszy dowód.

Wartość ilorazu:

1-10- dowód słaby,

10-100- dowód średni

100-1000- dowód mocny

Powyżej 1000 dowód bardzo mocny.

Badanie DNA wymaga wykorzystania materiału porównawczego.

Baza genetyczna GENOM- dane osobowe, profile genetyczne i materiał biologiczny:

- podejrzanych, oskarżonych (art.74 k.p.k.) w przypadku określonych przestępstw- rozdział XVI-XX, XXV, XXXV, art.94 § 1 k.k. , w uzasadnionych przypadkach osoby wymienione w art.192 a k.p.k.),
- osób o nieustalonej tożsamości oraz osób usiłujących ukryć swoją tożsamość,
- zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości
- śladów o nieustalonej tożsamości.

Możliwości porównań:

- wykrywanie sprawców przestępstw,
- ustalanie tożsamości osób i zwłok ,
- kojarzenie zdarzeń.

Identyfikacja daktyloskopijna.

N.N. zwłoki są daktyloskopowane. Odbitki linii papilarnych wprowadza się i porównuje się z danymi zarejestrowanymi w systemie AFIS. Gdy osoba została zarejestrowana za życia, to istnieje możliwość ustalenia tożsamości.

Badanie uzębienia i innych danych odontologicznych.

Uzębienie jest odporne na zmiany pośmiertne, wysoką temperaturę, czynniki mechaniczne, chemiczne.

Do identyfikacji niezbędna jest dokumentacja stomatologiczna zawierająca opis stanu uzębienia, obecność, brak zębów stałych, mlecznych, mądrości, stany chorobowe, stany po leczeniu, wypełnienia, nieprawidłowości zgryzu, sztuczne uzupełnienia, stan powierzchni żującej.

Istotne dla identyfikacji zwłok jest określenie wieku na podstawie stanu i rozwoju uzębienia (możliwe w dużym przybliżeniu).

Badania radiologiczne- polegają na porównaniu przedśmiertnych i pośmiertnych zdjęć rentgenowskich. Nie zawsze takie zdjęcia istnieją. Są szczególnie przydatne w przypadkach zwłok w stanie zaawansowanego rozkładu oraz znalezionych w ziemi, a także przy identyfikacji ofiar zdarzeń masowych.

Badania osteologiczno-antropologiczne- ustalenie płci, wieku biologicznego , cech budowy fizycznej, znamion indywidualnych, wad rozwojowych układu szkieletowego, zmiany pourazowe i pooperacyjne, implanty.

Porównanie znaków szczególnych- blizn, tatuaży.

Porównanie danych medycznych z przebytych zabiegów leczniczych i chirurgicznych.

Identyfikacja zwłok na podstawie implantów może okazać się możliwa, jeżeli istnieje odpowiednia dokumentacja medyczna (implanty są oznakowane i rejestrowane przez placówki medyczne).

Porównanie rysopisu osoby zaginionej z wyglądem zwłok jest metodą zawodną. Opis może być subiektywny, pozbawiony nomenklatury anatomicznej, wieloznaczność opisu może prowadzić do pomyłek. Uzyskanie danych rysopisowych nie jest możliwe w przypadku zwłok objętych zaawansowanym procesem gnilnym.

Identyfikacja zwłok metodą superprojekcji.
Polega na wykorzystaniu zdjęć portretowych zaginionej osoby typowanej do identyfikacji i zdjęć dowodowych czaszki. Jest to nakładanie fotografii wizerunku zaginionej osoby na fotografię czaszki z przenikaniem się obrazów (techniki fotograficzne, komputerowe).

1. Nałożenie obrazów to wstępny etap.
2. Kolejny to poszukiwanie zgodności między lokalizacją indywidualnych cech morfologicznych szczegółów twarzy (ustawienie gałek ocznych, łuków brwiowych, ustawienie nosa, szpary ust, brody, wysokości ujścia przewodów słuchowych zewnętrznych w obrębie małżowin usznych a lokalizacją oczodołów, otworu gruszkowatego nosa, przewodów słuchowych zewnętrznych i guzowatości bródkowej oraz łuków jarzmowych).

Poszukuje się również zgodności między lokalizacją punktów antropometrycznych naniesionych na fotografię twarzy i na fotografię czaszki.

Całkowitą pewność uzyskuje się w przypadku, gdy możliwe jest wykazanie zgodności między indywidualnymi cechami uzębienia twarzy i czaszki.

Metoda rekonstrukcji plastycznej (Gierasimowa)

stosowana jest wtedy, gdy brakuje materiału porównawczego (zdjęć, profilu genetycznego, dokumentacji stomatologicznej, rentgenowskiej, daktyloskopijnej), gdy zwłoki w daleko posuniętym stanie rozkładu lub w znacznym stopniu zwęglone.

Na podstawie anatomicznych zależności między morfologią czaszki a kształtem mięśni i powłok skórnych twarzy stosuje się rzeźbiarską technikę nakładania substancji plastycznej i modelowania jej na kształt części miękkich twarzoczaszki. Uzyskuje się jedynie względną podobiznę twarzy.

Rysunkowa rekonstrukcja twarzy na podstawie czaszki.

1. Wykonanie zdjęcia czaszki w skali 1:1 w pozycji en face i z prawego profilu.
2. Na zdjęcie nakłada się kalkę techniczną, na której zaznaczane są powłoki tkanki miękkiej, o grubości odpowiadającej wielkościom w tabelach antropometrycznych, oraz osadzenie oczu, kształt nosa i ust, położenie małżowin usznych i innych elementów twarzy.

Komputerowa rekonstrukcja twarzy na podstawie czaszki przy wykorzystaniu programów graficznych.

1. Wprowadzenie do pamięci komputera obrazu czaszki i zaznaczenie markerów przedstawiających usytuowanie, wielkości oraz wzajemne proporcje poszczególnych elementów budowy głowy.
2. Tworzenie obrysu głowy z widocznym konturem czaszki.
3. Dobieranie z bazy danych elementów twarzy.

Rozpoznanie przez świadków, rodzinę lub znajomych

1. Okazanie zwłok przeprowadza się, gdy istnieje konieczność identyfikacji osoby zmarłej.
2. Zwłoki okazuje się pojedynczo.
3. Kosmetyka zwłok.
4. Przesłuchanie przed okazaniem (pytania o możliwość rozpoznania, o cechy, które umożliwią rozpoznanie zwłok, o czas ostatniego kontaktu z osobą, o osoby, które mogą potwierdzić tożsamość zwłok, o chęć rozpoznawania bezpośredniego lub ze zdjęcia).
5. Umożliwienie swobodnego przyjrzenia się zwłokom.
6. Oświadczenie o wyniku rozpoznania należy odnotować w protokole z podaniem tych cech, które umożliwiły rozpoznanie w przypadku rozpoznania.

Wygląd, stan zwłok może utrudniać identyfikację lub powodować fałszywe rozpoznanie bądź nierozpoznanie.

Przydatność tej metody jest niewielka.

Identyfikacja na podstawie rzeczy osobistych, dokumentów może okazać się przydatna.

Nie może być jedyną podstawą identyfikacji.

- Ewa Gruza, Mieczysław Goc, Jarosław Moszczyński, **Kryminalistyka, czyli rzecz o metodach śledczych**, Warszawa 2008
- **Kryminalistyka**, Jerzy Kasprzak, Bronisław Młodziejowski, Wacław Brzęk, Jarosław Moszczyński Difin 2006,
- **Kryminalistyka: wybrane zagadnienia techniki**
- Grażyna Kędzierska, Włodzimierz Kędzierski
- Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie , 2011 ,
- **Kryminalistyka. Zarys wykładu** Tadeusz Hanausek Wydawnictwo: Wolters Kluwer Polska sp. z o.o. 2009 ,
- **Ekspertyza sądowa**, Kała Maria Wilk Dariusz Wójcikiewicz Józef , Wolters Kluwer Polska 2016.

- Mariusz Kulicki, Violetta Kwiatkowska-Darul, Leszek Stęпка, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej, Wydawnictwo: Uniwersytet Mikołaja Kopernika 2009,
- **Kryminalistyka**, red. Jan Widacki Wydawnictwo: C.H.Beck 2012,
- Kazimiera Juszka, Analiza wpływu oględzin kryminalistycznych na wykrywalność sprawców zabójstw,
- *J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, Warszawa 2015,*